

Universum Historiae et Archeologiae
The Universe of History and Archeology

Універсум історії та археології
Универсум истории и археологии

ISSN 2664–9950 (Print)

ISSN 2707–6385 (Online)

2021. Vol. 4(29). Issue 2, pp. 109–118

DOI 10.15421/26210424

<http://www.uha.dp.ua>

УДК 323.282:908:94(477.63) «1930»

Справа директора Кам'янського музею революції І. Гаврилова в контексті радянської політики пам'яті 1930-х рр.

Н. М. Буланова

кандидатка історичних наук

ORCID 0000-0002-9817-3668

ResearcherID: X-0000-2018

n.bulanova@i.ua

Музей історії міста Кам'янське
проспект Свободи, 39, м. Кам'янське, Україна,
51935

Анотація. *Мета дослідження.* На основі архівно-слідчої справи репресованого у 1936 р. директора Дніпродзержинського музею революції І.І. Гаврилова досліджено формування пам'яттєвого дискурсу про революційні події 1917 р. у музеях революції. *Методи дослідження.* В ході дослідження застосовувались загальнонаукові, власне історичні та спеціальні методи. Перша категорія представлена історичним, термінологічним, пізнавальним методами, аксіологічним підходом. З власне історичних методів використовувались порівняльно-історичний, історико-типологічний, історико-системний методи. Спеціальні методи у роботі представлені методами наукової критики джерел, текстологічним та соціальної психології. *Наукова новизна дослідження* полягає в тому, що вперше як предмет історичного дослідження розглянуто процес

формування історичної пам'яті про жовтневий переворот 1917 р. в музейному дискурсі 1930-х рр. *Основні результати.* До наукового обігу введено архівно-слідчу справу директора Дніпродзержинського музею революції, що дало можливість доповнити картину репресій 1930-х рр. на Дніпропетровщині, розкрити виклики, що стояли перед музейниками під час терору. Доведено, що з метою формування історичної пам'яті про революційні події 1917 р. вводилися обмеження джерельної бази для дослідницької та популяризаторської роботи музеїв, суворо контролювалися записи усної історії, перевірялися експозиції. В основу діяльності музеїв революції було покладено концепт Великого жовтня та громадянської війни, спрямований на творення міфологізованої історичної пам'яті з метою легітимізації більшовицької влади. Встановлено, що з початком великого терору музейники опинилися перед новими викликами та заборонами, коли трактування подій та представлення тих чи інших осіб в експозиції потребувало термінового внесення корективів до музейної роботи. На прикладі долі директора Дніпродзержинського музею революції висвітлено формування ідеологічних підвалин тоталітарної держави, коли будь-яке відхилення від основних постулатів суворо каралося. Стаття рекомендована для використання під час написання робіт як з історії репресій 1930-х рр., так і з історії музейної справи. *Тип статті:* дослідницька.

Ключові слова: Тоталітаризм; Історична пам'ять; Радянська ідентичність; Жовтневий переворот; Музейний дискурс; Експозиція; Репресії.

Надійшла до редколегії 10.09.2021

Прорецензована 15.11.2021

Рекомендована до друку 24.12.2021

© Буланова Н. М., 2021

Статтю підготовлено відповідно до завдань держбюджетної теми 0116U003311 «Соціокультурні процеси в Наддніпрянській Україні: питання теорії та методології історії».

LCC DK508

The Case of the Director of the Kamianske museum of revolution I. Gavrilov in the context of soviet memory policy in the 1930s

N. M. Bulanova

Ph. D. in History

ORCID 0000-0002-9817-3668

ResearcherID: G-8644-2019

n.bulanova@i.ua

*Museum of the History of Kamianske
Svobody avenue, 39, Kamianske, Ukraine, 51935*

Abstract. *The aim of the article.* On the basis of the archival investigative case of the director of the Dneprodzerzhinsk Museum of Revolution, I.I. Gavrilov, who was repressed in 1936, the formation of a memorial discourse about the revolutionary events of 1917 in the museums of revolution is investigated. *Methods.* In the course of the study, general scientific, historical and special methods are used. The first category is represented by historical, terminological, cognitive methods and axiological approach. Comparatively-historical, historical-typological, historical-systemic methods are used for historical methods. Special methods in the work are presented by methods of scientific critique of sources, textual and social psychology. *The scientific novelty* of the study is that for the first time the subject of historical research is the process of forming the historical memory of the October revolu-

Universum Historiae et Archeologiae
The Universe of History and Archeology

Універсум історії та археології

Универсум истории и археологии

ISSN 2664–9950 (Print)

ISSN 2707–6385 (Online)

2021. Vol. 4(29). Issue 2, pp. 109–118

DOI 10.15421/26210424

<http://www.uha.dp.ua>

tion of 1917 in the museum discourse of the 1930s. *Main results.* The archival and investigative case of the director of the Dneprodzerzhinsk Museum of the Revolution was put into scientific circulation, which made it possible to complete the picture of the repressions of the 1930s in Dnipropetrovsk region, to reveal the challenges facing museum workers during the terror. It is proved that in order to form historical memory of the revolutionary events of 1917, restrictions were imposed on the source base for the research and popularization of museums, records of oral history were strictly controlled, and expositions were checked. The basis of the Revolution Museums was the concept of the Great October and the Civil War, aimed at creating mythologized historical memory in order to legitimize Bolshevik power. It is established that with the onset of great terror, museums were faced with new challenges and prohibitions when the interpretation of events and the presentation of particular persons in the exposition required an urgent correction of museum work. On the example of the fate of the director of the Dneprodzerzhinsk Museum of Revolution, the formation of the ideological foundations of a totalitarian state is illuminated, when any deviation from the basic tenets was severely punished. The article is recommended for use in writing works on both the history of the repression of the 1930s and the history of museum work. *Type of article:* descriptive.

Keywords: Totalitarianism; Historical memory; Soviet identity; October revolution; Museum discourse; Exposition; Repression.

Received 10.09.2021

Reviewed 15.11.2021

Accepted 24.12.2021

Постановка проблеми. Останнім часом у вітчизняній гуманітаристиці активізувались дослідження, спрямовані на вивчення історичної пам'яті, які базуються на концепціях зарубіжних вчених Поля Рікера, Яна Ассмана, Алейди Ассман, П'єра Нора та ін. У працях Я. Грицака (Грицак, Я., 2007; Грицак, Я., 2011), В. Артюха (Артюх, В., 2006, сс. 56–60; Артюх, В., 2017, сс. 113–120), Ю. Шаповала (Шаповал, Ю., 2008, сс. 7–11), Ю. Зерній (Зерній, Ю., 2008, сс. 32–39; Зерній, Ю., 2008, сс. 41–51), С. Єкельчика (Єкельчик, С., 2008), інших дослідників висвітлено особливості історичної пам'яті в контексті перебування українських земель у складі різних держав, становлення та сучасний зміст державної політики пам'яті в Україні, запропоновано механізми актуалізації минулого у процесі розвитку суспільства на основі європейського досвіду тощо. Переважна більшість дослідників розглядають історичну пам'ять як колективне уявлення про минуле, своєрідний фундамент національної ідентичності, що ґрунтується на місцях пам'яті і героях, з якими спільнота себе ідентифікує. Незважаючи на велику кількість публікацій, в поле зору дослідників не часто потрапляють музеї, яким належить важливе місце у ретрансляції та збереженні історичної пам'яті. Як багатофункціональні соціальні інститути, музеї реконструюють історичний наратив та презентують його широкій аудиторії. Включення музеїв до сфери досліджень пам'яттєвого дискурсу дозволяє виразніше проаналізувати політику пам'яті та відтворити впливи владних інституцій на формування історичного наративу, представленого в експозиціях. Особливо це стосується радянського періоду історії, коли діяльність українських музеїв практично повністю підпорядковувалась стандартам ідеологічної роботи в СРСР. Пріоритетність і актуальність теми пояснюється необхідністю пошуку та відображення в сучасному музейному дискурсі оптимальних моделей пам'яті. Адже відсутність цілісного образу вітчизняної історії на рівні колективної пам'яті спричиняє наявність кризових явищ у самоідентифікації українців.

Історіографія. З набуттям Україною незалежності музейна тематика, знаходячись на перетині історії, культурології, філософії, соціології, все активніше входить до проблематики наукових досліджень, в яких умовно можна виділити три історіографічні напрями. Перший представлений працями О.О. Козаченко (Козаченко, О. О., 2014, сс. 117–129), І.В. Пантелейчук (Пантелейчук, І. В., 2006, сс. 150–157), О.В. Потильчака (Потильчак, О. В., 2007), О.О. Салати (Салата, О. О., 2013, сс. 150–157) та інших дослідників, які розглядають різноманітні проблеми теорії та історії музейної справи,

фрагментарно висвітлюючи окремі аспекти формування історичної пам'яті музейними засобами. Так, у дисертаційному дослідженні Р.В. Маньковської (Маньковська, Р. В., 2017) розкрито цілісну картину розвитку музейної справи в Україні в історичному контексті 1920-х рр.–початку ХХІ ст. Розглядаючи стан музейництва в умовах тоталітарного режиму, авторка зупинилася на ідеологемах радянської держави, які деформували сутнісні основи діяльності музеїв, перетворивши їх на ідеологічний інструмент влади.

Другу історіографічну групу складають праці, присвячені основним аспектам відображення історичного наративу в експозиціях музеїв у контексті формування історичної пам'яті (Банах, В., 2015; Барановська, Н. М., 2016; Борис, Т. П., 2013, сс. 113–116; Борис, Т. П., 2015, сс. 219–222; Гончарова, О. М., 2015, сс. 139–150; Самаріна, Н., 2019; Сошніков, А. О., 2016; Хархун В., 2017). Як результати науково-дослідної та науково-фондової роботи музеїв, експозиції акумулюють останні тенденції гуманітарного знання на період їх створення і дають уявлення про можливості формування історичної пам'яті музейними засобами. Приміром, О.М. Гончарова (Гончарова, О. М., 2015, сс. 139–150), досліджуючи особливості музейної комунікації в герменевтичному дискурсі, розглядає музей як інститут збереження історичних артефактів у якнайширшому значенні останнього поняття; як інститут ретрансляції соціального досвіду й одну з форм об'єктивації соціальної пам'яті.

Дослідники, яких умовно можна віднести до третього напрямку, висвітлюють проблему музею в системі формування історичної пам'яті (Киридон, А., 2015, сс. 193–200; Чебаненко, Т., 2012; Чупрій, А., 2012, сс. 137–146). Приміром, П. Вербицька (Вербицька, П., 2017) зосередилась на висвітленні актуальної проблеми з'ясування потенціалу історичного музею у подоланні конфлікту історичної пам'яті, що дестабілізує сучасне українське суспільство та перешкоджає його інтеграції та консолідації. Враховуючи те, що минуле й надалі є об'єктом політичних маніпуляцій в Україні, суспільне порозуміння та примирення щодо суперечливих і вразливих сторінок історичної пам'яті є важливим завданням історичного музею. Як свідчить аналіз літератури, поза увагою дослідників залишається проблема впливу ідеології на формування пам'яттєвого дискурсу в музеях України в 1930-х рр., позначених активізацією політичних репресій, жертвами яких ставали представники музейної спільноти.

Мета дослідження. На прикладі справи репресованого директора Дніпродзержинського музею революції І.І. Гаврилова дослідити особливості створення колективної пам'яті про революційні

події 1917 р. в музейному дискурсі під час репресій 1930-х рр.

Джерельною базою дослідження стала архівно-слідча справа директора Дніпродзержинського музею революції І.І. Гаврилова, репресованого в 1936 р., що зберігається в Архівному управлінні СБУ у Дніпропетровській області.

Виклад основного матеріалу. За радянської влади музейна справа в Україні увійшла до арсеналу радянської пропаганди. Радянські музеї ставали ефективним знаряддям ідеології, діяльність яких поступово підпорядковувалась партійним установкам, згідно з якими відбувалося формування політики пам'яті та радянської ідентичності. В цьому сенсі важлива роль відводилася музеям революції, організація яких розпочалася після жовтневого перевороту 1917 р. В 1922 р. у Москві було відкрито експозицію Музею революції, у 1926 р. розроблено проєкт «Положення про місцеві музеї революції». На честь жовтневих роковин у 1927 р. в СРСР було започатковано мережу музеїв революції – «наукових закладів агітаційно-просвітнього характеру» з домінуванням науково-просвітньої роботи, яких у той період налічувалось 82 (Очерки истории музейного дела в СССР, 1963, сс. 39, 41). Музеї розглядалися як активні учасники реалізації «великих перетворень», яким призначалося активно проводити роботу серед різних прошарків населення. Один із таких пропагандистських осередків було засновано у Кам'янському в 1929 р. 5 квітня 1932 р. музей отримав окреме приміщення в закритому на той час Свято-Миколаївському соборі. Крім стаціонарної експозиції, яка висвітлювала історію міста та революційного руху, у музеї працювали постійно діючі виставки про В.І. Леніна і Ф.Е. Дзержинського. Тільки за перші чотири місяці роботи музей відвідало 30 тис. осіб. (Сабов, М. М., 2009). У 1933 р. в УРСР кількість музеїв революції збільшилась і нараховувала 157 закладів, які включились в агітаційно-пропагандистську роботу (Очерки истории музейного дела в СССР, 1963, с. 84).

Перша кругла дата революції стала важливою точкою конструювання колективної пам'яті. Десятирічний ювілей революції, який відзначався в 1927 р., викликав появу комплексу інструктивних матеріалів, які регламентували написання історії жовтневої революції, в тому числі на регіональному рівні. Одним із важливих факторів, що сприяли створенню моделі історії революційних подій в історичній пам'яті, стала регламентація джерельної бази для проведення дослідницької та популяризаторської роботи. Так, була конретизована можливість використання білогвар-

дійських документів, важливість яких визначалася наявністю в них відомостей про «наші організації». Але і цю інформацію, згідно з інструкціями Істпарта ЦК, потрібно було ретельно перевіряти. Таким чином, історія революції 1917 р. та громадянської війни зводилась до висвітлення приходу до влади більшовиків. Поступово в радянській історіографії утвердилася модель інтерпретації подій революції 1917 р. в Україні в контексті загальної схеми «Велика жовтнева соціалістична революція та громадянська війна». Концепт «Великого жовтня та громадянської війни», покладений в основу експозицій та науково-освітньої діяльності музеїв революції, був спрямований на творення міфологізованої історичної пам'яті, а постаті учасників революції та громадянської війни увійшли до пантеону радянських героїв. З часом партійна інтерпретація революції 1917–1920 рр. набула майже сакрального значення і стала однією з ідеологічних домінант, за допомогою якої виховувалася соціалістична свідомість і формувалась колективна пам'ять радянських людей. Але початок великого терору спричинив згорання успішної в минулі роки кампанії радянської пропаганди, адже під час репресій було знищено багато старих більшовиків і верхівку Червоної Армії, яким відводилася ключова роль у революційних подіях. Музеї революції в цьому контексті опинилися у складному становищі, адже ідеологічні установки та рекомендації значно відставали від ходу репресій, а діячі революції та громадянської війни в будь-який час могли стати «ворогами народу».

10 серпня 1936 р. у Дніпродзержинську органами НКВС був заарештований директор Музею революції, призначений на посаду 14 березня 1935 р., Ілля Іванович Гаврилов, людина з великими заслугами перед партією: учасник революції, брав участь у більшовицькому підпіллі під час австрійсько-німецької окупації. Формальним приводом для арешту стало намагання Гаврилова врятувати заарештованого колишнього есера Миколу Лубкіна, який у 1918 р. перейшов до більшовиків.

Наступного дня після арешту до музею прийшла бригада Дніпродзержинського міського комітету партії, очолювана редактором газети «Дзержинець» О.І. Гришою, з метою обстеження музею. Під час обстеження вилучили револьвер системи «Наган», отриманий Гавриловим у ГПУ Кам'янського, дозвіл на зберігання якого не був пролонгований від жовтня 1933 р., лист на підтримку заарештованого у 1935 р. М. Лубкіна та сім книг «ворога народу» Г.О. Зінов'єва (Архівно-слідча справа І.І. Гаврилова, арк. 34). У зв'язку з виявленням троцькістської літератури завідувач відділу шкіл, культури Дніпродзержинської місь-

кої ради Жарченко наказав закрити музей з 10 вересня 1936 р. до остаточної перевірки всіх експонатів і експозицій.

В експозиції музею революції, згідно з доповідною запискою бригади з обслідування Музею революції до бюро міського комітету партії, «...поряд із заслужуваними на увагу фотографіями учасників революційного руху в Кам'янському були часто-густо фотографії осіб із сумнівним минулим, фотографії без вказівки особистостей і фотографії відомих ворогів партії, вже викритих останнім часом, нами всі ці фотографії і репродукції зняті, складені в ящики і забиті. Вважаємо, що їх розчищення можливе при ретельному відборі фотознімків, із залученням до цього учасників революційного руху в Кам'янському, партійна чистка яких би не викликала жодних сумнівів.

Неупередженим є той факт, що і у матеріалах, підготовлених до друку брошури, і у матеріалах, підготовлених до випуску альбомів, на фотознімках, що слугували довгий час експонатами музею під його керівництвом, на перший план висовувались нині виключені з партії Гаврилов, Яндовський та інші. Так, наприклад, участь у революційному русі Яндовського представлено в музеї суцільним інсценуванням його «втеч» від поліції через вікно підпільних квартир, «переправи через Дніпро з підпільною друкарнею» і «відхід з оглядкою з підпільної друкарні», «поширення серед населення всіляких листівок» і т. д. (Архівно-слідча справа І.І. Гаврилова, арк. 11, 12).

Одночасно з цим комісія звернула увагу на стаціонарну експозицію музею революції, присвячену революційним подіям 1917–1918 рр., з фотографіями засуджених у 1930-х рр. їх учасників. Приміром, на фото серед очільників київського комітету РСДРП був зображений виключений з партії у 1933 р. «ворог народу» Р.Б. Фарбман, який в той час відбував покарання у Верхньоуральському ізоляторі ОДПУ. В експозиції музею революції серед учасників засідання ЦК 10 жовтня 1917 р. були зображені репресовані в той час лідери опозиції Л.Д. Троцький, Л.Б. Каменев, Г.О. Зінов'єв (Справа І.І. Гаврилова, 1936, арк. 12). На фотографії, присвяченій лютневим подіям 1917 р., був П.А. Залуцький, заарештований у 1934 р. у справі «ленінградської контрреволюційної зінов'євської групи», який в той час відбував покарання (Справа І.І. Гаврилова, 1936, арк. 13). В експозиції знаходились також фото О.Г. Шляпнікова та В.Х. Ауссема, які через репресії не вписувались у актуальний для партії на той час революційний наратив. Але найбільше світлин, представлених в експозиції, було із зображенням «ворога народу» О.І. Рикова. Очевидно, директор Музею революції

Гаврилов не поспішав змінювати акценти в експозиції, вважаючи, як і багато старих більшовиків, що сталася прикра помилка під час їх арештів, влада розбереться і справедливість буде відновлено.

В експозиції музею революції були також представлені неатрибутовані фотографії учасників боротьби за владу Рад в Одесі, Кам'янського міського штабу Червоної гвардії, сільського союзу 1905 р., навіть учасників селянського повстанського руху 1917–1921 рр. (Справа І.І. Гаврилова, 1936, арк. 13).

До заборонених експозиційних тем бригада з обстеження музею віднесла виступ на квітневій конференції в 1917 р. С.І. Гопнер, яка після більшовицького перевороту 1917 р. вела агітаційно-пропагандистську роботу в Катеринославі, Юзівці, Харкові і Кам'янському. Представлений в експозиції текст виступу революціонерки на підтримку Каменева з критикою квітневих тез Леніна бригадою трактувався як ворожий (Справа І.І. Гаврилова, 1936, арк. 13). Бригада також звернула увагу на те, що в експозиції музею не було розміщено жодної цитати В. Леніна, натомість було багато виписок з промов Л. Каменева. На цій підставі було зроблено висновок, що «роль Леніна і Сталіна у створенні більшовицької партії і в організації боротьби з різними опортуністичними і антимарксистськими течіями, і тим більше, роль Сталіна в організації розгрому різноманітних опозицій, зокрема, троцькізму, в музеї зовсім не відображено» (Справа І.І. Гаврилова, 1936, арк. 76).

Під час обстеження музею революції було вилучено брошуру «Воспоминания о подпольной работе Каменской организации большевиков в 1918 г. во время оккупации немцев», авторами якої були Гаврилов, Яндовський та інші учасники революційних подій у Кам'янському, в яких акцентовано увагу на ролі меньшевиків та есерів, що суперечило офіційній ідеології (Справа І.І. Гаврилова, 1936, арк. 18). Адже, починаючи від 1920-х рр., у країні під керівництвом Комісії з вивчення історії Жовтневої революції та історії Комуністичної партії (Іспарт) тривала кампанія з «пригадування» жовтневих подій (Клопихина, В.С., 2018, с. 84). Одним з ключових її завдань було сконструювати «правильні» спомини про Жовтень, а точніше – навчити населення пригадувати події визвольних змагань 1917–1921 рр. «як треба». Представлення Жовтня 1917 року саме як *революції* стало частиною сконструйованої «правильної» історії та інструментом легітимації, який засвідчував законність приходу до влади більшовиків.

Останнім доказом «ворожої» діяльності директора музею революції став лист від 24 січня 1936 р. до комісара держбезпеки С. Реденса на захист М. Лубкіна. Очевидно, це був вже другий

лист на підтримку товариша, оскільки перший, відправлений до Києва, залишився без відповіді і, очевидно, став формальним приводом для арешту: «...Пишу тобі повторно, так як на мій перший лист я до цього часу відповіді від тебе не отримав. І не знаю, чи отримав ти його, а в ньому і матеріали, відправлені мною тобі про роботу нашої Кам'янської підпільної організації в період окупації України німцями» (Справа І.І. Гаврилова, 1936, арк. 91). Далі Ілля Іванович виклав суть справи М.К. Лубкіна, члена партії з 1918 р., червоного партизана, добре знайомого Реденсу по спільній роботі на Дніпровському заводі: «...ось вже два місяці він сидить арештований Дніпропетровським НКВД. Звинувачують його по ст. 54/10 – одного в троцькізмі – нібито він в 1927 році влітку приїжджав до Кам'янського разом з Луковцевим, і на той стороні Дніпра, на пляжі начебто проводив якийсь антипартійне зібрання. Ось і все. Ми, старі партизани Кам'янської організації, не знали тоді, і до цього часу не знаємо нічого про якісь антипартійні зібрання. Зі свого боку, знаємо з дуже гарної сторони т. Лубкіна М. як відданого партійця, але нас ніхто про нього не запитував. А справа його, як говорять, пішла в НКВД УРСР. Він сидить в Допрі, з хворим на туберкульоз, що може погано закінчиться, і родина в дуже важкому матеріальному становищі» (Справа І.І. Гаврилова, 1936, арк. 91 зв.).

22 вересня 1936 р. слідчий Рапопорт, ознайомившись з доповідною запискою комісії Дніпродзержинського міськпарткому про результати обслідування музею революції, знайшов, що обвинувачений через очолюваний ним музей популяризував лідерів контрреволюції Троцького, Зінов'єва, Каменєва, Залуцького та інших. В експозиції музею революції не була відображена роль вождів пролетаріату у будівництві більшовицької партії з усіма можливими відхиленнями від більшовизму. За допомогою експонатів музею Ілля Гаврилов приписував революційні заслуги ворогам партії. Незабаром заарештований отримав і обвинувачення у контрреволюційній троцькістській діяльності (Справа І.І. Гаврилова, 1936, арк. 10).

Аналізуючи матеріали слідчої справи І. Гаврилова, можна зробити висновок, що він був чуйною, толерантною, сміливою людиною. Упродовж 1935–1936 рр. Гаврилов надав характеристики А.Н. Харитонову, члену партії з 1917 р., для отримання пенсії, вдові Бєсєдова про її чоловіка Ісаака Малаховича, який з 1917 по 1925 рр. був членом партії, а в 1925 р. помер, В.Д. Меркушину, члену партії з 1917 р., учаснику громадянської війни, на якого було подано наклеп, тощо (Справа І.І. Гаврилова, 1936, арк. 24). Маючи широке коло спілкування, Ілля Іванович не бояв-

ся обговорювати зі знайомими політику репресій (Арк. 69). Із показань свідка Ф.І. Шишка, завідувача бентонітового цеху вагонного заводу ім. газети «Правда», знайомого з Гавриловим з 1917 р.: «В 1927–1928 рр., після виступів у Москві троцькістів, Гаврилов у бесіді зі мною говорив: «В заповіті Леніна було сказано, через його особисті якості не допускали до керівництва, але його заповіт не виконали. Крім того, Ленін у своєму заповіті не вказував, щоб Троцького відсторонили від керівної роботи, адже Троцький пережив всі тяготи громадянської війни, має великі заслуги, а його тепер дискредитують... ці нападки на Троцького мають одне пояснення – нападають на нього тому, що він являється євреєм» (Архівно-слідча справа І.І. Гаврилова, 1936, арк. 69).

Поряд з «ворожим» представленням в експозиції подій революції та постатей її діячів, І.І. Гаврилова під час слідства звинувачували у приналежності до троцькістської організації, за що раніше було арештовано Миколу Лубкіна, якого Ілля Іванович намагався захистити. В поле зору слідства потрапили всі знайомі директора музею революції, переважна більшість яких вже була заарештована. Під час допиту 20 серпня 1936 р. слідчий нагадав йому про меньшевика В. Логвінова, якому Гаврилов давав рекомендацію в період партійної чистки. Гаврилов у якості доказу приналежності товариша до більшовиків привів музейний експонат – список волосного земства від партії більшовиків, по якому проходив Логвінов. Але слідство на це не зважало, Логвінов був заарештований.

Слідство намагалося з'ясувати зв'язки Гаврилова з Лубкіним, на підтримку якого Ілля Іванович відправив листа до С. Реденса (Справа І.І. Гаврилова, 1936, арк. 27). Спочатку Гаврилов намагався заперечувати свою участь у захисті М. Лубкіна: «...ще раз підтверджую, що та обставина, що Лубкін був арештований по звинуваченню в троцькізмі, мені стала відома вже в серпні 1936 р. під час мого перебування під вартою в Дніпропетровському НКВД і, що я, в кампанії по захисту Лубкіна ніякої участі не приймав і нічого про це не знаю» (Справа І.І. Гаврилова, 1936, арк. 28). Але незабаром змушений був зізнатися, що обставини арешту Лубкіна йому стали відомі у січні 1936 р. від службовця Дніпровського заводу Удовицького... і що «органи НКВД мають у розпорядженні матеріали про те, що Лубкін і Луковцев в 1927 р. були учасниками підпільної троцькістської наради на лівому березі Дніпра... Тоді ж у січні місяці 1936 р. мною разом з Удовицьким складено листа т. Реденсу, в якому я від імені старих комуністів дав позитивну характеристику Лубкіну,

просив т. Реденса вжити заходів до його звільнення. Лист цей т. Реденсу відправлено не було, так як пом. секретаря міськкому Монастирський не рекомендував цього робити» (Архівно-слідча справа І.І. Гаврилова, 1936, арк. 31).

Надалі слідство почало розкручувати музейну тематику, звинувативши І.І. Гаврилова, який працював директором з 14 березня 1935 р., в тому, що в музеї «популяризувались лідери контрреволюційного троцькізму. В експонатах музею випиналася «видатна» роль у революції таких заклятих ворогів партії як Зінов'єв, Каменєв, Троцький и т. д.» (Справа І.І. Гаврилова, 1936, арк. 32). Гаврилов намагався заперечити цей факт, повідомивши, що у травні 1936 р. музей оглядали інструктор музеїв Воєводін і директор обласного музею революції, не зробивши зауважень (Архівно-слідча справа І.І. Гаврилова, 1936, арк. 33). Але слідчий пред'явив акт огляду музею бригадою Дніпродзержинського міськкому партії, на підставі якого зробив висновок, що «в музеї абсолютно не відображено роль видних вождів пролетаріату т. т. Леніна і Сталіна в будівництві більшовицької партії, організації боротьби партією зі всілякими відхиленнями від більшовизму» (Архівно-слідча справа І.І. Гаврилова, 1936, арк. 35). Пояснення І. Гаврилова про завантаженість роботою слідством до уваги не бралися. 29 березня 1937 р. Гаврилов був звинувачений у приналежності до «троцькістсько-зінов'євської контрреволюційної організації, яка здійснила 01 грудня 1934 р. злочинне вбивство С. М. Кірова і підготовлювала в наступні роки здійснення терористичних актів над керівниками партії та уряду» (Архівно-слідча справа І.І. Гаврилова, 1936, арк. 89) та засуджений на десять років до тюремного ув'язнення без права листування (Архівно-слідча справа І.І. Гаврилова, 1936, арк. 95). За термінологією тих часів це означало розстріл.

Бібліографічні посилання

Артюх, В. О. 2006. Дещо про політику історичної пам'яті. *Експерт. Сумський аналітичний журнал*, № 4, сс. 56–60.

Артюх, В. О., 2017. Зміст поняття історична пам'ять на тлі українських реалій. *Менеджмент за умов трансформаційних інновацій: виклики, реформи, досягнення*. Суми. Ч. 2, сс. 113–120.

Архівно-слідча справа І.І. Гаврилова, 1936. Спр. 24507. Оп. 1. Ф. 5. Дніпро: *Архівний підрозділ УСБУ в Дніпропетровській області*.

Банах, В., 2015. Формування історичної пам'яті, міжконфесійного порозуміння на прикладі експозиційно-виставкової діяльності львівського музею історії релігії. *Historical and Cultural Studies / Історико-культурні студії*. Volume 2. Number 1. Львів, сс. 9–11.

Отже, в результаті дослідження до наукового обігу введено справу репресованого директора Дніпродзержинського музею революції І.І. Гаврилова, що дало можливість прослідкувати особливості формування нарративу про революційні події 1917 р. в експозиціях музеїв.

Обговорення дослідження відбулося під час XXXI сесії Кам'янської філії Дніпровського осередку Наукового товариства імені Шевченка.

Висновки. З приходом до влади більшовиків з метою формування історичної пам'яті про революційні події 1917 р. вводилися обмеження джерельної бази для дослідницької та популяризаторської роботи музеїв, суворо контролювалися записи усної історії, перевірялися експозиції. В основу діяльності музеїв революції було покладено концепт «Великого жовтня та громадянської війни», спрямований на творення міфологізованої історичної пам'яті з метою легітимізації більшовицької влади. З початком великого терору 1930-х рр. музейники опинилися перед новими викликами та заборонами, коли трактування подій та представлення тих чи інших осіб в експозиції потребувало термінового внесення корективів до музейної роботи. На прикладі долі директора Дніпродзержинського музею революції висвітлено формування ідеологічних підвалин тоталітарної держави, коли будь-яке відхилення від основних постулатів суворо каралося. Вочевидь, створена тоталітарна держава СРСР, досягнувши уніфікації в усіх сферах життя, прагнула до перетворення всіх радянських народів на один соціалістичний народ – з єдиним минулим, без пам'яті або з новою її формою.

Подяка співробітникам Архівного управління СБУ у Дніпропетровській області за допомогу в пошуку матеріалів.

Барановська, Н. М., 2016. Національна історико-культурна спадщина в системі історичної пам'яті та викликів сучасної глобалізації. *Historical and Cultural Studies / Історико-культурні студії*. Volume 3. Number 1. Львів, сс. 7–12.

Борис, Т. П., 2013. Зміни в експозиційній роботі художніх музеїв України в 1920–1930-ті рр. *Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук. Матер. III Всеукр. наук. конф. з міжнар. участю* (м. Дніпропетровськ, 20 грудня 2013 р.): у 5-ти частинах. Дніпропетровськ: ТОВ «Інновація». Ч. 4, сс. 113–116.

Борис, Т. П., 2015. Музей як соціокультурний інститут у науковій спадщині М. Ф. Федорова. Зб. наукових праць до 40-річчя історичного факультету / *За матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та студентів «Актуальні проблеми розвитку країн світу: історія і сучасність»* (30 квітня

2015 р.) / [за заг. ред. Н. М. Буглай]. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, сс. 219–222.

Вербицька, П. В., 2017. Історичний музей як чинник примирення та суспільного діалогу. Доступно: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/jun/4601/rvverbicka.pdf>. (Дата звернення: 17.03.2020).

Гончарова, О. М., 2015. Герменевтичний дискурс музейної комунікації. *Культура України. Серія: Культурологія*, вип. 48, сс. 139–150.

Грицак, Я., 2007. *Парадокси національної ідентичності*. Доступно: <http://vkurse.ua/ua/analytics/paradoksy-nacionalnoy-identichnosti.html> (Дата звернення: 20.03.2020).

Грицак, Я., 2011. *Страсті за націоналізмом. Стара історія на новий лад*. Київ: Критика, 176 с.

Зерній, Ю., 2008. Генеза та сучасний зміст поняття історичної пам'яті. *Стратегічні пріоритети*, № 1 (6), сс. 32–39.

Зерній, Ю., 2008. Державна політика пам'яті в Україні: Становлення та сучасний стан. *Стратегічні пріоритети*, № 3, сс. 41–51.

Скельчик, С., 2008. *Імперія пам'яті: російсько-українські стосунки в радянській історичній уяві*. Київ: Критика, 303 с.

Киридон, А., 2015. Музеї як інституції пам'яті. Україна – Європа – Світ. *Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини*, вип. 16 (1), сс. 193–200.

Клопихина, В. С., 2018. *Исторический нарратив об октябрьской революции 1917 г. как основа советской идеологии 1920-х гг.: региональный аспект*. Доступно: <http://cyberleninka.ru/article/n/istoricheskiy-narrativ-ob-oktyabrskoy-revoljutsii-1917-g-kak-osnova-sovetskoy-ideologii-1920-h-gg-regionalnyy-aspekt> (Дата звернення: 30.03.2020).

Козаченко, О. О., 2014. Музей як соціокультурний феномен: основні трансформаційні тенденції. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент: збірник наукових праць / ред. кол.: Євтух В. Б. (гол. ред.)*. Київ: ТОВ «НВП «Інтерсервіс», вип. 16, сс. 117–129.

Маньковська, Р. В., 2017. *Музейна справа в Україні: теоретичні, практичні та антропологічні виміри історичного досвіду (1920-ті рр. – початок XXI ст.)*: дис. ... д-ра іст. наук: спец. 07.00.01. Переяслав-Хмельницький.

Очерки истории музейного дела в СССР, 1963. Труды НИИ музееведения. Вып. IX. Москва.

Пантелейчук, І. В., 2006. *Трансформація музею як соціокультурного інституту (XX – початок XXI століття)*: дис. ... канд. іст. наук: спец. 17.00.01. Київ.

Потильчак, О. В., 2007. *Історичний розвиток музейної справи*. Київ: Вид.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 57 с.

Сабов, М. М., 2009. Від музею революції до музею історії міста. *Роль музеїв у культурному просторі України й світу: стан проблеми, перспективи розвитку музейної галузі*. Зб. мат. загальноукраїнської наукової конференції з проблем музезнавства, присвяченої 160-річчю заснування Дніпропетровського історичного музею ім. Д. І. Яворницького, вип. 11. Дніпропетровськ: Арт-прес.

Салата, О. О., 2013. Еволюція музею як соціокультурного інституту в умовах процесу глобалізації. *Сумська старовина*. № XL, с. 150–157.

Самарина, Н., 2019. *Современный музей: кризис или «вызов» на «вызов»?* Доступно: <http://ecsosman.hse.ru/data/2013/07/04/1251229868/19.pdf> (Дата звернення 30.03.2020).

Сошніков, А. О., 2016. Моделювання експозиційного образу. *Вісник Харківського нац. пед. університету імені Г. С. Сковороди. Філософія*, вип. 47 (2), с. 3–8.

Справочник по истории Коммунистической партии и Советского Союза (1898–1991). Доступно: http://www.knowbysight.info/2_KPSS/08980.asp (Дата звернення 30.03.2020).

Хархун, В., 2017. Комунізм як музейний експонат: радянська спадщина політики пам'яті в Україні. Доступно: uamoderna.com/demontazh-pamyati/kharkhun-communism (Дата звернення 30.03.2020).

Чебаненко, Т. Социальные функции музея на современном этапе исторического развития общества. *Таврійські студії. Історичні науки / респ. вищ. навч. заклад «Крим. ун-т культури, мистец. і туризму»*; [редкол.: Габріелян О. А. (голов. ред.) та ін.]. Сімферополь: Ариал, № 3.

Чупрій, Л. В., 2012. Музеї як інститути пам'яті: сучасні реалії та перспективи модернізації. *Національна пам'ять: соціокультурний та духовний виміри*. Зб. наук. праць, вип. 4, сс. 137–146.

Шаповал, Ю., 2008. Політика пам'яті в сучасній Україні. *Громадянська освіта*. № 36, сс. 7–11.

References

Artiukh, V.O. 2006. Descho pro polityku istorychnoi pam'iaty [Something about the politics of historical memory]. *Ekspert. Sums'kyj analitychnyj zhurnal [Expert. Sumy analytical journal]*, No 4, pp. 56–60 (in Ukrainian).

Artiukh, V.O., 2017. Zmist poniattia istorychna pam'iat' na tli ukrains'kykh realij [The meaning of the concept of historical memory against the background of Ukrainian realities]. *Menedzhment za umov transformatsijnykh innovatsij: vyklyky, reformy, dosiahnennia [Management in the conditions of transformational innovations: challenges, reforms, achievements]*. Sumy, vol. 2, pp. 113–120 (in Ukrainian).

Arkhivno-slidcha sprava I. I. Havrylova, 1936. File 24507. Inventory 1. Fund 5. Dnipro: *Arkhivnyj pidrozdil*

USBV v Dnipropetrovs'kij oblasti [Archival subdivision of the USBV in Dnipropetrovsk region]. (in Russian).

Banakh, V., 2015. Formuvannia istorychnoi pam'iaty, mizhkonfesijnoho porozuminnia na prykladi ekspozytijnovystavkovoi diial'nosti l'vivs'koho muzeiu istorii relihii [Formation of historical memory, inter-confessional understanding on the example of exposition-exhibition activity of Lviv Museum of the History of Religion]. *Historical and Cultural Studies / Istoryko-kul'turni studii*, vol. 2, Number 1. L'viv, pp. 9–11 (in Ukrainian).

Baranovs'ka, N.M., 2016. Natsional'na istoriko-kul'turna spadschyna v systemi istorychnoi pam'iaty ta vyklykiv suchasnoi hlobalizatsii [National historical and

cultural heritage in the system of historical memory and the challenges of modern globalization]. *Historical and Cultural Studies / Istoryko-kul'turni studii*, vol. 3. Number 1. L'viv, 2016, pp. 7–12 (in Ukrainian).

Borys, T.P., 2013. Zminy v ekspozytsijnij roboti kuzhnykh muzeiv Ukrainy v 1920–1930-ti rr. [Changes in the exposition work of art museums of Ukraine in the 1920s – 1930s.] *Aktual'ni problemy sotsial'no-humanitarnykh nauk [Current issues of social sciences and humanities]*. Mater. III vseukr. nauk. konf. z mizhnar. uchastiu (m. Dnipropetrovs'k, 20 hrudnia 2013 r.): in 5 vols. Dnipropetrovs'k: TOV «Innovatsiia», vol. 4, pp. 113–116 (in Ukrainian).

Borys, T.P., 2015. Muzej iak sotsiokul'turnyj instytut u naukovij spadschyni. M.F. Fedorova. Zb. naukovykh prats' do 40-rychchia istorychnoho fakul'tetu [Museum as a socio-cultural institute in the scientific heritage. M.F. Fedorova. Collection of scientific works to the 40th anniversary of the Faculty of History] / *Za materialamy Vseukrains'koi naukovo-praktychnoi konferentsii molodykh vchenykh ta studentiv «Aktual'ni problemy rozvytku krain svitu: istoriia i suchasnist'» [Based on the materials of the All-Ukrainian scientific-practical conference of young scientists and students «Actual problems of development of the world: history and modernity»]* (30 kvitnia 2015 r.) / [za zah. red. N.M. Buhlaj]. Mykolaiv: MNU imeni V.O. Sukhomlyns'koho, pp. 219–222 (in Ukrainian).

Verbyts'ka, P.V., 2017. *Istorychnyj muzej iak chynnyk prymyrennia ta suspil'noho dialohu [Historical Museum as a factor of reconciliation and public dialogue]* Available at: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/jun/4601/vverbicka.pdf> (Accessed: 17.03.2020) (in Ukrainian).

Honcharova, O.M., 2015. Hermenevtychnyj dyskurs muzejnoi komunikatsii [Hermeneutic discourse of museum communication]. *Kul'tura Ukrainy. Seriya: Kulturologiia [Culture of Ukraine. Series: Culturology]*, issue 48, pp. 139–150 (in Ukrainian).

Gritsak, Ya., 2007. *Paradoksy natsionalnoi identychnosti [Paradoxes of national identity]*. Available at: <http://vcourse.ua/ua/analytics/paradoksy-natsionalnoi-identychnosti.html> (Accessed: 20.03.2020) (in Ukrainian).

Gritsak, Ya., 2011. *Strasti za natsionalizmom. Stara istoriya na novyi lad [Passions for nationalism. Old story in a new way]*. Kyiv: Krytyka, 176 p. (in Ukrainian).

Zerniy, Yu., 2008. Geneza ta suchasnyi zmist ponyattya istorychnoi pam'yati [Genesis and modern meaning of the concept of historical memory]. *Strategichni priorytety [Strategic priorities]*. No 1 (6), pp. 32–39 (in Ukrainian).

Zerniy, Yu., 2008. Derzhavna polityka pam'yati v Ukraini: Stanovlennya ta suchasnyi stan [State policy of memory in Ukraine: Formation and current state]. *Strategichni priorytety [Strategic priorities]*. No 3, pp. 41–51 (in Ukrainian).

Yekelchuk, S., 2008. *Imperiya pam'yati: rosiysko-ukrayinski stosunky v radianskiy istorychny uyavi [The Empire of Memory: Russian-Ukrainian Relations in the Soviet Historical Imagination]*. Kyiv: Krytyka, 303 p. (in Ukrainian).

Kiridon, A., 2015. Myzeyi yak instytytsii pam'yati [Museums as institutions of memory]. *Ukrayina-Yevropa-Svit. Mizhnarodnyi zbirnyk naukovykh prats. Seriya: Istoryia,*

mizhnarodni vidnosyny [Ukraine-Europe-World. International collection of scientific works. Series: History, International Relations], issue 16 (1), pp. 193–200 (in Ukrainian).

Klopihina B.C. *Istoricheskiy narrativ ob oktyabrskoi revoliutsii 1917 g. kak osnova sovetskoi ideologii 1920 gg.: regionalnyi aspekt. [Historical Narrative of the October Revolution of 1917 as the Basis of the Soviet Ideology of the 1920s: The Regional Aspect]* Available at: <http://cyberleninka.ru/article/n/istoricheskiy-narrativ-ob-oktyabrskoy-revolutsii-1917-g-kak-osnova-sovetskoy-ideologii-1920-hg-regionalnyy-aspekt> (Accessed: 30.03.2020) (in Russian).

Kozachenko, O.O., 2014. Myzej yak sotsiokulturnyi fenomen: osnovni transformatsiyni tendentsii [Museum as a socio-cultural phenomenon: the main transformational trends]. *Mizhnarodnyi naykovy forym: sotsiologiya, psykholgiya, pedagogika, menedzhment: zbirnyk naukovykh prats [International scientific forum: sociology, psychology, pedagogy, management: a collection of scientific papers]* / Red. kol.: Yevtuh V.B. (gol. Red.). Kyiv: TOV «NVP «Interservis», issue 16, pp. 117–129 (in Ukrainian).

Mankovska, P.V., 2017. *Myzeina sprava v Ukraini: teoretychni, praktychni ta antropologichni vymiry istorychnogo dosvidu (1920-ti rr. – pochatok XXI st.) [Museum business in Ukraine: theoretical, practical and anthropological dimensions of historical experience (1920s – early 21st century)]*: dys. ... d-ra ist. nauk: spets.: 07.00.01. Pereyaslav-Khmelnytskyi (in Ukrainian).

Ocherki istorii myzeinogo dela v SSSR [Essays on the history of museum work in the USSR], 1963. *Trudy NII myzeyvedeniya [Proceedings of the Research Institute of Museum Studies]*, issue IX. Moskva (in Russian).

Panteleichuk, I.V., 2006. *Transformatsiya myzeyu yak sotsiokulturnogo instytutu (XX – pochatok XXI st.) [Transformation of the museum as a socio-cultural institution (20th – early 21st century)]*: dys. ... kand. ist. nauk: spets.: 17.00.01. Kyiv (in Ukrainian).

Potylchak, O.V., 2007. *Istorychnyi rozvytok myzeinoyi spravy [Historical development of museum business]*. Kyiv: Vud.: NPU imeni M.P. Dragomanova, 57 p. (in Ukrainian).

Sabov, M.M., 2009. Vid muzeiu revoliutsii do muzeiu istorii mista [From the Museum of the Revolution to the Museum of the History of the city]. *Rol' muzeiv u kul'turnomu prostori Ukrainy j svitu: stan problemy, perspektyvy rozvytku muzejnoi haluzi [The role of museums in the cultural space of Ukraine and the world: the state of the problem, prospects for the development of the museum industry]*. Zb. mat. zahal'noukrains'koi naukovoi konferentsii z problem muzeieznavstva, prysviachenoj 160-rychchju zasnovannia Dnipropetrovs'koho istorychnoho muzeiu im. D.I. Yavornyts'koho, issue 11. Dnipropetrovs'k: «Art-pres» (in Ukrainian).

Salata, O.O., 2013. Evolutsiya myzeyu yak sotsiokulturnogo instytutu v umovah protsesu globalizatsiyi [The evolution of the museum as a socio-cultural institution in the context of globalization]. *Sumska starovyna [Sumy antiquity]*. No XL, pp. 150–157 (in Ukrainian).

Samarina, N., 2019. *Sovremennyyi myzei: krizis ili «otvet» na «vyzov»? [Modern museum: crisis or «response» to the «challenge»?]* Available at: <http://ecsocman.hse.ru/data/2013/07/04/1251229868/19.pdf> (Accessed: 30.03.2020) (in Russian).

Soshnikov, A.O., 2016. Modeluvannya ekspozytsiynogo obrazu [Exposure image modeling]. *Visnyk Harkivskogo natsionalnogo pedagogichnogo universytetu imeni G. C. Skovorody. Filocoifiya* [Bulletin of the Kharkiv National Pedagogical University named after G. S. Skovoroda. Philosophy], issue 47 (2), pp. 3–8 (in Ukrainian).

Spravochnik po ismorii Kommynisticheskoi partii i Sovetskogo Soyuzu (1898–1991) [Handbook of the History of the Communist Party and the Soviet Union (1898–1991)]. Available at: http://www.knowbysight.info/2_KPSS/08980.asp (Accessed: 30.03.2020) (in Russian).

Harhun, V., 2017. *Komynizm yak myzeinyi eksponat: radyanska spadshchyna polityky pamyati v Ukrayini* [Communism as a Museum Exhibit: The Soviet Legacy of the Politics of Memory in Ukraine]. Available at: uamoderna.com/demontazh-pamyati/kharkhun-communism (Accessed: 30.03.2020) (in Ukrainian).

Chebanenko, T., 2012. Sotsialnye funktsii myzeya na sovremennom etape istoricheskogo razvitiya obshchestva

[Social functions of the museum at the present stage of the historical development of society]. *Tavriyski stydyi. Istorychni nauky* [Tavrian studies. Historical sciences] / Resp. vushch. navch. zaklad Krym. un-t kulturu, mystetstv i turuzma; redkol.: Gabrielyan O. A. (golov. red.) ta in.]. Simferopol: Arial, No 3 (in Russian).

Chupriy, L.V., 2012. Myzeyi yak instytuty pamyati: suchacni reailiyi ta perspektyvy modernizatsiyi [Museums as Institutions of Memory: Modern Realities and Prospects for Modernization]. *Natsionalna pamyat: sotsiokulturnyi ta dyhovnui vymiry* [National memory: socio-cultural and spiritual dimensions]. Zb. nauk. prats, issue 4. Kyiv, pp. 137–146 (in Ukrainian).

Shapoval, Yu., 2008. Polityka pamyati v sychacniy Ukrayini [The politics of memory in modern Ukraine]. *Gromadyanska osvita* [Civil education], No 36, pp. 7–11 (in Ukrainian).